

II. METODINĖ DALIS

1. Bylų dėl nelegalaus darbo (ATPK 41³ str.) apibendrinimas

1. Apibendrinimo tikslas – išaiškinti teisės normų, reglamentuojančių administracinę atsakomybę už nelegalų darbą, taikymo praktiką, iškeliant administracines bylas ir jas nagrinėjant apylinkių teismuose, nustatyti šių teisės normų taikymo klaidas ir nurodyti, kokia praktika turėtų būti formuojama tokiose bylose.

2. Apibendrinimo apimtis ir statistikos duomenys

Apibendrintos bylos dėl nelegalaus darbo, išnagrinėtos apylinkių teismuose per 2000–2001 m. tris ketvirčius.

Per šį laikotarpį apylinkių teismuose išnagrinėtos 467 bylos: 289 bylos, iškeltos darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenims, 178 bylos, iškeltos asmenims, dirbantiems nelegalų darbą; 307 bylose nuobaudos paskirtos, 158 bylos nutrauktos, 2 bylos nutrauktos iš dalies; 7 bylų apylinkių teismų nutarimai apeliacine tvarka apskūsti institucijų, surašiusių ATP protokolus, 17 bylų apylinkių teismų nutarimai apskūsti pažeidėjų; 9 bylose pirmosios instancijos teismo nutarimai panaikinti ir bylos nutrauktos, 6 bylose nutarimai skirti administracinę nuobaudą palikti nepakeisti, 12 bylų nutarimai bylą nutraukti palikti nepakeisti, 5 bylose nutarimai pakeisti; ATPK 30¹ str. taikytas ir nuobauda sušvelninta 202 asmenims: darbdaviams sušvelninus nuobaudą vietoj 10 000 Lt baudos paskirtas įspėjimas arba bauda iki 100–5000 Lt, darbuotojams pritaikius ATPK 30¹ str. dažniausiai skiriamas įspėjimas arba 20–25 Lt bauda.

3. Atsakomybę už nelegalų darbą reglamentuojančios teisės normos

Administracinė atsakomybė už nelegalų darbą numatyta ATPK 41³ str. Šio straipsnio 1 d. nustatyta, kad nelegalus darbas, apibrėžtas Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatyme (DSĮ), užtraukia baudą darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenims už kiekvieną nelegaliai dirbantį asmenį po dešimt tūkstančių litų, o asmenims, dirbantiems nelegalų darbą, – po penkiasdešimt litų. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta atsakomybė už 1 d. nurodyto pažeidimo padarymą asmens, jau bausto administracine nuobauda už tokį pažeidimą. 2000 m. liepos 31 d. ATPK 41³ str. papildytas 3 dalimi (2000 m. liepos 31 d. įstatymo (Žin., 2000, Nr. 64–1913) redakcija), kurioje numatyta, kad asmenims, kurie savanoriškai praneša atitinkamoms valstybės institucijoms apie savo nelegaliai dirbamą darbą, administracinė nuobauda neskiriama.

ATPK 41³ str. 1 d. dispozicija yra blanketinė, jos taikymas susijęs su Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatyme apibrėžta nelegalaus darbo samprata.

Nelegalaus darbo sąvoka apibrėžta Darbo sutarties įstatymo 17¹ str. galiojančios redakcijos (2000 m. liepos 11 d. įstatymo Nr. VIII–1823 redakcija; Žin., 2000, Nr. 61–1828) 1 dalyje, kurioje nurodyta, kad nelegaliu darbu laikomas dirbtas ar dirbamas darbas, kai, esant šio įstatymo 3 straipsnyje numatytiems darbo sutarties požymiams, įstatymo nustatyta tvarka darbo sutartis neišforminta, taip pat darbas, dirbamas užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės nesilaikant jiems teisės aktų nustatytos įsidarbinimo tvarkos.

Aiškinant šią sąvoką DSĮ taikymo aspektu, nagrinėjant iškeltas pagal ATPK 41³ str. administracinių teisės pažeidimų bylas, būtina išsiaiškinti: 1) kas laikytina DSĮ 3 str. numatytais požymiais; 2) kas laikytina darbo sutarties įforminimu; 3) kokie teisės aktai reglamentuoja užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės įsidarbinimo tvarką.

Pagal Darbo sutarties įstatymo 3 straipsnio 1 dalį darbo sutartis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimas, kuriuo darbuotojas įsipareigoja dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas, pakludamas nustatytai vidaus darbo tvarkai, o darbdavys įsipareigoja mokėti darbuotojui darbo užmokestį ir užtikrinti darbo sąlygas, numatytas darbo įstatymuose, kolektyvinėje sutartyje, kituose norminiuose aktuose ir šalių susitarimu. Šių darbo sutartį apibūdinančių elementų (įsipareigojimų) konstatavimas yra būtinas nustatant ATPK 41³ str. numatytos veikos sudėties objektyviąją pusę.

Darbo sutartis turi būti įforminta įstatymo, galiojančio jos sudarymo metu, nustatyta tvarka. Darbo sutarties įforminimas pagal Darbo sutarties įstatymo 17 str. 2 d. apibrėžiamas taip: darbo sutartis yra įforminta, kai ji sudaryta dviem egzemplioriais raštu pagal pavyzdinę šios sutarties formą ir pasirašyta darbdavio bei darbuotojo. Pagal DSĮ 17 str. 2 d. prasmę reikalavimai dėl darbo sutarties įregistravimo darbo sutarčių registravimo žurnale, jos egzemplioriaus įteikimo darbuotojui nėra darbo sutarties įforminimo sudėtiniai elementai, todėl šių reikalavimų neįvykdymas negali būti laikomas darbo sutarties neišforminimu DSĮ 17¹ str. 1 d. taikymo prasme.

Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 25 str. nustatyta, kad užsienietis, kuris nori įsidarbinti Lietuvos Respublikoje pagal darbo sutartį, privalo įsigyti leidimą dirbti. Šios nuostatos išimties nustatytos to paties įstatymo 26 str., kuriame nurodyta, kad nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti atleidžiami užsieniečiai, turintys leidimą nuolat ar

laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje. Šiame įstatyme įtvirtintos teisės normos yra specialiosios normos, reguliuojančios užsieniečių teisinę padėtį, ir turi būti taikomos pagal DSĮ 17¹ str. 1 d. Pagal nurodyto įstatymo 1 str. 1 d. užsieniečiu yra laikomas asmuo, kuris nėra Lietuvos Respublikos pilietis, neatsižvelgiant į tai, ar jis turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios. Taigi DSĮ 17¹ str. 1 d. numatyto užsieniečių nelegalaus darbo subjektu laikytinas asmuo, neturintis Lietuvos Respublikos pilietybės (užsienietis), nepriklausomai nuo to, ar jis turi kitos užsienio valstybės pilietybę, ar jos neturi.

DSĮ 17¹ str. 1 d. nuoroda į teisės aktų nustatytą (užsieniečių) įsidarbinimo tvarką yra blanketinio pobūdžio, todėl tokiu teisės aktu laikytinos specialaus įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ VI skyriaus normos (įstatymo 25–30 straipsniai).

Sisteminio minėtų teisės normų vertinimo pagrindu darytina išvada, kad nelegaliu darbu, užtraukiančiu administracinę atsakomybę, laikomas darbas, kurį darbuotojas dirbo ar dirba pagal tarp jo ir darbdavio ar darbdavio įgalioto asmens sudarytą susitarimą dėl tam tikrų darbo funkcijų atlikimo už užmokesį, paklūstant darbdavio ar jo įgalioto asmens nurodymams (nustatyta darbo tvarka), kai šis susitarimas jo sudarymo metu neįformintas teisės aktų nustatyta tvarka, taip pat darbas, dirbamas užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės nesilaikant jiems teisės aktų nustatytos įsidarbinimo tvarkos (įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 25, 29 ir 30 str.; socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. 62 patvirtinta Užsieniečių įsidarbinimo Lietuvos Respublikoje pagal darbo sutartį tvarka).

4. Procesinių teisės normų reikalavimų laikymasis

4.1. Administracinio teisės pažeidimo protokolo surašymas ir bylos iškėlimas

ATPK 259 str. 1 d. nustatyta, kad dėl padaryto administracinio teisės pažeidimo (ATP) tam įgaliotas pareigūnas surašo protokolą. Pagal ATPK 259¹ str. 1 d. 1 p. administracinių teisės pažeidimų, numatytų ATPK 41³ str., bylose, t.y. bylose dėl nelegalaus darbo, ATP protokolus turi teisę surašyti vidaus reikalų ir policijos pareigūnai, mokesčių policijos pareigūnai, valstybinės darbo inspekcijos pareigūnai, valstybinio socialinio draudimo fondo įstaigų pareigūnai, valstybinės mokesčių inspekcijos pareigūnai. Apibendrinimo metu patikrintose bylose ATP protokolai dažniausiai buvo surašyti Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnų bei mokesčių policijos pareigūnų.

ATPK 256 str. 3 d. nustatyta, kad įrodymus renka, prireikus ekspertą ar specialistą skiria pareigūnai, turintys teisę surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą, taip pat administracinio teisės pažeidimo bylą nagrinėjantis organas. ATP protokolas turi atitikti reikalavimus, nustatytus ATPK 260 str. Protokole turi būti nurodoma: protokolo surašymo data ir vieta; protokolą surašiusio asmens pareigybė, pavardė, vardas; žinios apie pažeidėjo asmenybę; administracinio teisės pažeidimo padarymo vieta, laikas ir esmė; ATPK straipsnis, straipsnio dalis ar kitas numatantis atsakomybę už jame užfiksuotą pažeidimą teisės aktas, kurio reikalavimus pažeidė asmuo; liudytojų ir nukentėjusiųjų, jeigu jų yra, pavardės, adresai; pažeidėjo paaiškinimas; kitokios žinios, būtinos bylai išspręsti.

Taigi nustatant ATPK 41³ str. numatytą pažeidimą, pareigūnai, turintys teisę surašyti ATP protokolą, privalo surinkti įrodymus, kuriuos ištyrusi ir įvertinusi nagrinėjanti ATP bylą institucija (apylinkės teismas) galėtų konstatuoti administracinio teisės pažeidimo padarymo faktą bei nustatyti su juo susijusias aplinkybes.

Aptariamoje proceso stadijoje konstatuoti šie įgaliotų surašyti ATP protokolą ir iškelti ATP bylą pareigūnų padaryti ATPK pažeidimai:

4.1.1. Netinkamai nurodytas ATPK 41³ str. numatytos atsakomybės subjektas.

Apibendrinimo metu nustatyta, jog pasitaiko atvejų, kai pareigūnai surašo ATP protokolus ne tam asmeniui, kuris gali būti patrauktas administracinėn atsakomybėn pagal ATPK 41³ str.

1) Byloje Nr. A–1–6–14/2001 Mokesčių policijos Šiaulių apskrities skyriaus pareigūnas 2001 m. balandžio 24 d. surašė ATP protokolą D.K., lentpjūvės medienos baro viršininkui, už tai, kad jo vadovaujamoje lentpjūvėje leista dirbti P.J., nesudarius su juo rašytinės darbo sutarties. Šiaulių m. apylinkės teismas 2001 m. birželio 21 d. nutarimu administracinę bylą D.K. atžvilgiu nutraukė, motyvavęs tuo, kad D.K. nėra ATPK 41³ str. 1 d. numatyto administracinio teisės pažeidimo subjektas, kadangi iš medienos baro viršininko pareiginių nuostatų matyti, jog medienos baro viršininkas nėra darbdavys ar darbdavio įgaliotas asmuo, galintis sudarinėti darbo sutartis su darbuotojais, tokius įgaliojimus turi tik bendrovės direktorius.

ATP protokolą surašęs pareigūnas byloje Nr. A–1–6–14/2001 nesilaikė ATPK 260 str. reikalavimų, pagal kuriuos jis privalėjo protokole užfiksuoti visas žinias, būtinas bylai išspręsti, tarp jų ir pareigą nustatyti atsakomybėn trauktiną asmenį (šiuo atveju nustatyti, kas yra darbdavys

ar jo įgaliojimas) ir protokolą surašyti jam, o ne tiesioginiam nelegaliai dirbančio asmens viršininkui, nenustačius jo įgalinimų sudarant darbo sutartis;

2) ATPK 260 str. reikalavimų taip pat nesilaikyta, t.y. nenustatytas atsakomybės trauktinas asmuo, surašant ATP protokolą administracinėje byloje Nr. A–1–5²/2001. Minėtoje byloje Valstybinės darbo inspekcijos vyresnysis darbo inspektorius surašė administracinio teisės pažeidimo protokolą bendrovės akcininkui L.S. už tai, kad patikrinimo metu D.V. ir R.M. dirbo neišforminus su jais darbo sutarties. Remiantis jų paaiškinimais nustatyta, kad darbo sutartis su jais nesudaryta. ATP protokole pažymėta, kad L.S. pažeidė DSĮ 35 str. 2 d., 17¹, 17 ir 16 str. reikalavimus. Pasvalio r. apylinkės teismo teisėjas 2001 m. birželio 7 d. nutarimu bylą nutraukė konstatavęs, kad L.S. yra tik bendrovės akcininkas ir negali sudaryti darbo sutarčių su darbuotojais, todėl nėra darbdavys. Teismas nustatė, kad už darbo sutarčių sudarymą yra atsakinga bendrovės direktorė O.J.

4.1.2. Nenurodyta administracinio teisės pažeidimo esmė.

ATP protokole ne visada tiesiogiai nurodoma administracinio nusižengimo esmė, tai, remiantis ATPK 7 str. 3 d., 260 str. 1 d., 284 str. 2 d., laikytina esminių protokolų trūkumu.

1) Kauno miesto apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. 7⁴–20/2001. Valstybinės darbo inspekcijos Kauno skyriaus inspektoriai 2001 m. gegužės 16 d. surašė ATP protokolą S.N., bendrovės direktoriui, už tai, kad medienos apdirbimo ceche buvo rastos K.Ž. ir I.Ž., sėdinčios prie medinių dėžučių surinkimo stalo. ATP protokole esančiame S.N. paaiškinime nurodyta, kad K.Ž. ir I.Ž. įmonėje nedirba, jos atnešė vienam darbininkui valgyti, jokių darbo funkcijų jos neatlieka, dėl darbo užmokesčio su jomis nebuvo jokio susitarimo. Kartu su darbo inspektoriais įmonėje buvę policijos pareigūnai nurodė teismui, jog K.Ž. ir I.Ž. dirbančių nematė, jos ruošėsi išeiti iš cecho. Tokius parodymus davė ir bendrovės darbuotojai. Kauno miesto apylinkės teismas, konstatavęs, kad nėra duomenų, jog K.Ž. ir I.Ž. nelegaliai dirbo, 2001 m. liepos 9 d. nutarimu ATP bylą nutraukė ATPK 250 str. 1 d. 1 p. pagrindu.

Pagal ATPK 259 str. 1 d. ATP protokolas surašomas dėl padaryto administracinio teisės pažeidimo, t.y. protokolas surašomas, pareigūnui nustatčius administracinio teisės pažeidimo padarymo faktą. Protokole, be kitų duomenų, turi būti nurodyta pažeidimo esmė (ATPK 260 str. 1 d.). Tai reiškia, kad ATP protokolas už ATPK 41³ str. numatyto pažeidimo padarymą turi būti surašomas ne bet kuriuo atveju įstaigoje ar įmonėje aptikus

pašalinių asmenų, o esant pakankamam pagrindui manyti, kad tie asmenys nelegaliai dirba ar dirbo, t.y. atlikinėja arba atlikdavo tam tikras darbo funkcijas už atlyginimą. Šioje byloje nenustatyti būtinieji pažeidimo sudėties požymiai: darbo atlikimo ir susitarimo dėl atlyginimo faktas;

2) Anykščių rajono apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. A-1-167-03/2001. Valstybinės darbo inspekcijos Utenos skyriaus pareigūnas 2000 m. gruodžio 18 d. surašė ATP protokolą G.K., kuriame konstatuota, kad SPĮ filiale nebuvo sudarytos darbo sutartys su J.L., S.Č., B.E., todėl G.K. padarė nusižengimą, numatytą ATPK 41³ str. Protokole nurodyta, jog pažeidimo esmę sudaro tai, kad įmonėje nebuvo darbo sutarčių su išvardytais asmenimis, ir ši veika kvalifikuota pagal ATPK 41³ str. 1 d., numatančią atsakomybę už nelegalų darbą, t.y. už darbą nesudarius darbo sutarties su darbdaviu ar jo įgaliotu asmeniu.

Kvalifikuojant veiką pagal ATPK 41³ str., privalu nustatyti, jog yra susitarimas tarp darbuotojo ir darbdavio dėl darbo bei apmokėjimo už jį. Tik konstatavus šias aplinkybes, būtina nustatyti, ar yra antrasis veiką kvalifikuojantis požymis – darbo sutartis neišforminta. Šioje administracinėje byloje surašytame protokole pareigūnas nurodė tik vieną iš kvalifikuojančių požymių – darbo sutartys neišformintos, tačiau neįvardijo faktinių aplinkybių, liudijančių, kad J.L., S.Č., B.E. dirbo konkrečius darbus pagal susitarimą su G.K. už užmokestį. Teismas neturėjo pagrindo pripažinti, jog G.K. veiksmuose yra pažeidimo, numatyto ATPK 41³ str. 1 d., sudėtis, todėl administracinė byla pagrįstai nutraukta.

4.1.3. Kiti administracinių teisės pažeidimų protokolų surašymo trūkumai.

1) Utenos rajono apylinkės teismo išnagrinėtos bylos Nr. A-1-93-03/2001, Nr. A-1-137-05/2001, Nr. A-1-49-05/2001.

Byloje Nr. A-1-93-03/2001 B.Š., bendrovės direktoriui, 2001 m. balandžio 3 d. buvo surašytas ATP protokolai, kuriame nurodyta, jog su dirbančiais medžio pjovėjais A.V. ir A.M. nebuvo įstatymo nustatyta tvarka išformintos darbo sutartys. Aplinkybės, kuriomis remiantis konstatuotas šis faktas, nenurodomos. Bylos nagrinėjimo metu išsiaiškinta, kad atlikę patikrinimą pareigūnai neprašė pateikti darbo sutarčių, o jų pareikalavus darbdavys tokias sutartis pateikė. Utenos rajono apylinkės teismas konstatavo, kad nėra įrodymų, galinčių patvirtinti, jog patikrinimo dieną B.Š. nebuvo išforminęs darbo sutarčių su darbuotojais, todėl pagrįstai pripažinęs, jog neirodyta, kad B.Š. veikoje yra administracinio teisės pažeidimo, numatyto ATPK 41³ str., sudėtis, 2001 m. birželio 5 d. nutarimu administracinę bylą nutraukė.

Byloje Nr. A-1-137-05/2001 2000 m. birželio 16 d. buvo surašytas ATP protokolas J.B., IĮ savininkei, už tai, kad jos įmonėje be darbo sutarčių dirbo du darbuotojai. Utenos rajono apylinkės teismas, 2000 m. rugsėjo 19 d. nagrinėdamas bylą, nustatė, kad patikrinimą atlikę pareigūnai neprašė pateikti darbo sutarčių ir darbo sutarčių registravimo žurnalo, t.y. nesurinko įrodymų, kurių pagrindu galima daryti išvadą, kad protokole paminėti asmenys dirbo nesudarę darbo sutarčių, todėl byla 2001 m. rugsėjo 19 d. nutarimu nutraukta.

Byloje Nr. A-1-49-05/2001 2001 m. vasario 14 d. buvo surašytas ATP protokolas G.B., IĮ savininkui, už tai, kad jo įmonėje dirbo R.J. be darbo sutarties. Kitų aplinkybių ir nelegalų darbą patvirtinančių įrodymų protokolą surašęs Valstybinės darbo inspekcijos Utenos skyriaus pareigūnas nenurodė. Utenos rajono apylinkės teismas 2001 m. gegužės 22 d. nutarimu administracinę bylą G.B. nutraukė konstatavęs, kad ATP protokolą surašęs pareigūnas nesurinko įrodymų (patikrinimo metu nepareikalavo darbo sutarčių registravimo žurnalo ir kt.), kurių pagrindu galima daryti išvadą, kad R.J. G.B. IĮ dirbo nelegaliai;

2) Kauno miesto apylinkės teismo išnagrinėtoje byloje Nr. 7⁴-4/2001 2000 m. gruodžio 21 d. buvo surašytas ATP protokolas A.K., firmos savininkui, už tai, kad jo firmos patalpose buvo rasta dirbanti be darbo sutarties valytoja I.V. Jokių kitų reikšmingų veikos kvalifikavimui aplinkybių protokole nenurodyta. Taip buvo pažeistas ATPK 260 str. 1 d. reikalavimas išdėstyti administracinio teisės pažeidimo esmę ir jo padarymo aplinkybes;

3) Kauno miesto apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. 7⁴-1/2001, kurioje Valstybinės darbo inspekcijos Kauno skyriaus inspektorė 2000 m. spalio 17 d. surašė ATP protokolą V.P., uždarnosios akcinės bendrovės direktoriui, už tai, kad jo vadovaujamoje bendrovėje be darbo sutarčių dirbo R.L., A.R., V.L. Protokole konstatuotas paminėtas faktas, daugiau pažeidimo padarymo aplinkybių, kaip to reikalauja ATPK 260 str. 1 d., nenurodyta. Be to, protokolas nepasirašytas pažeidimą padariusio asmens ir protokole neįrašyta apie pažeidėjo atsisakymą pasirašyti (ATPK 260 str. 2 ir 3 d.). Kauno miesto apylinkės teismas, 2001 m. sausio 17 d. nutarimu nutraukęs ATP bylą, be kita ko, nurodė, jog protokole nėra duomenų apie tai, kad nurodyti asmenys buvo darbo vietose, nėra ir kitų duomenų, patvirtinančių nelegalaus darbo faktą. Taigi ATP protokolo esminiai trūkumai sudarė vieną iš prielaidų nutraukti ATP bylą;

4) Jonavos rajono apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. A-1-4-04/2001, kurioje Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnai 2001 m. balandžio 10 d. surašė A.Š. ATP protokolą. Protokole nurodyta, jog atlikus patikrini-

mą buvo nustatyta, kad bendrovės teritorijoje pas A.Š. be darbo sutarčių dirbo 4 asmenys. Protokolas neatitinka ATPK 260 str. reikalavimų, nes nurodytos konkrečios pažeidimo aplinkybės;

5) Jonavos rajono apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. A–1–8–06/2001. Šioje byloje Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnas 2001 m. balandžio 5 d. surašė R.O., uždarusios akcinės bendrovės direktoriui, ATP protokolą, kuriame nurodyta, kad bendrovėje dirbo V.S. ir A.A. be darbo sutarčių. Jonavos rajono apylinkės teismas 2001 m. gegužės 30 d. nutarimu administracinę bylą R.O. atžvilgiu nutraukė, konstatavęs, kad patikrinimą atlikę Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnai nenustatė dirbusių asmenų tapatybės, objektyviai neišitikino, kad jie dirbo, jų, kaip liudytojų, apklausti nėra galimybės, nes nežinoma jų gyvenamoji vieta, adresai, nėra galimybių juos nustatyti, t.y. byloje nesurinkta objektyvių ir neginčijamų įrodymų, kad padarytas administracinis teisės pažeidimas, numatytas ATPK 41³ str.

Toks protokolas neatitinka ATPK 260 str. 1 d. reikalavimų, nes nurodyti liudytojų (įmonėje dirbusių asmenų) adresai, nepatikrintos jų tapatybės;

6) Šiaulių miesto apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. 6–21/2000. Mokesčių policijos pareigūnas 2000 m. lapkričio 27 d. surašė ATP protokolą R.B., IĮ savininkui, už tai, kad jo įmonėje dirbo, t.y. Šiaulių miesto centrinėje turgavietėje pardavinėjo vaisius ir daržoves, keturi asmenys, su kuriais nesudarytos rašytinės darbo sutartys. Protokole nėra nurodyti minėtų asmenų vardai ir pavardės. Tai yra ATPK 260 str. 1 d. reikalavimų pažeidimas, dėl kurio nagrinėjant ATP bylą teisme nėra galimybių išsiaiškinti visas svarbias aplinkybes – apklausti tokius asmenis kaip liudytojus.

Iš minėtų pavyzdžių galima daryti išvadą, kad bylos neretai nutraukiamos dėl pareigūnų, surašančių protokolus, įstatymų reikalavimo surinkti visus bylai reikšmingus faktinius duomenis, kuriais remdamasis teismas nustato, ar yra padarytas administracinis teisės pažeidimas ar nėra, ar dėl jo padarymo tas asmuo kaltas (ATPK 256 str. 3 d. ir 260 str. 1 d.).

4.2. Bylos nagrinėjimas teisme

Bylas dėl nelegalaus darbo nagrinėja rajonų (miestų) apylinkių teismai (ATPK 224 str.).

Išanalizavus apibendrinimui pateiktas apylinkių teismuose išnagrinėtas bylas dėl nelegalaus darbo, nustatyti šie teismų padaryti procesinių teisės normų pažeidimai:

4.2.1. Neištiriamos ir neįvertinamos visos svarbios bylai aplinkybės.

Pagal ATPK 248 str. administracinių teisės pažeidimų bylą teisenos uždaviniai yra laiku, visapusiškai, pilnutinai ir objektyviai išsiaiškinti kiek-

vienos bylos aplinkybes. ATPK 284 str. 1 d. nustato, kad organas (šiuo atveju apylinkės teismas), nagrinėdamas administracinio teisės pažeidimo bylą, privalo išaiškinti: ar buvo padarytas administracinis teisės pažeidimas, ar ATP protokole nurodytas pažeidėju asmuo kaltas jo padarymu, ar jis trauktinas administracinėn atsakomybėn, ar yra atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių, ar padarytas turtinis nuostolis, taip pat išaiškinti kitas aplinkybes, turinčias reikšmės bylai teisingai išspręsti. Įrodymų įvertinimas yra pagrįstas visapusišku, pilnutiniu ir objektyviu visų ATPK 284 str. 1 d. nurodytų bylos aplinkybių viseto išnagrinėjimu (ATPK 257 str.).

Šių procesinės teisės normų reikalavimų nesilaikymas yra esminis procesinių normų pažeidimas, kuriam esant teismo priimtas procesinis sprendimas gali būti pripažintas nepagrįstu ir panaikintas. Apibendrinimo metu patikrintų bylų analizė rodo, kad apylinkės teismai neretai pažeidžia proceso reikalavimus.

1) Kauno miesto apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. 7⁴–4/2000. 2000 m. gruodžio 21 d. buvo surašytas ATP protokolas A.K., firmos savininkui, už tai, kad jo firmos patalpose buvo rasta dirbanti be darbo sutarties valytoja I.V. Byloje yra I.V. 2000 m. gruodžio 19 d. rašytas prašymas A.K. firmai priimti į darbą valytojos pareigoms, taip pat I.V. paaiškinimas, kuriame nurodyta, jog ji nuo 2000 m. gruodžio 19 d. dirba valytoja šioje firmoje. Teismas 2001 m. kovo 14 d. nutarimu bylą A.K. atžvilgiu nutraukė, konstatavęs, kad nėra įrodymų, jog I.V. dirbo firmoje. Teismas rėmėsi I.V. paaiškinimais teisme, kuriuose ji neigia dirbusi šioje firmoje, tačiau teismas visiškai nevertino byloje esančio I.V. prašymo priimti į darbą bei jos rašytinio paaiškinimo Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnams, t.y. neišaiškino reikšmingų bylai aplinkybių ir jų neįvertino;

2) Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo byloje Nr. A–1–73–22/2001 Valstybinės darbo inspekcijos Vilniaus skyriaus pareigūnas surašė A.P. ATP protokolą pagal ATPK 41³ str. 1 d. už tai, kad būdamas visuomeninės organizacijos administratorius leido dirbti asmenims (I.V., L.Ž., R.M., L.A. ir M.V.) be darbo sutarties. Teismas bylą nutraukė konstatavęs, kad pažeidimo aplinkybės neįrodytos. Tačiau teismas visiškai nevertino byloje esančių I.V. ir L.Ž. paaiškinimų, kuriuose teigiama, jog I.V. ir L.Ž. dirbo nelegalų darbą;

3) Kauno miesto apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. 7⁴–13/2001. Valstybinės darbo inspekcijos Kauno skyriaus viršininkas 2001 m. balandžio 20 d. surašė ATP protokolą V.Š., bendrovės direktoriui, už tai, kad bendrovėje dirbo siuvėja L.L. be darbo sutarties. Protokole esančiame V.Š. pasiaiškinyje nurodyta, jog įmonės buhalterija ir filialas, kuriame dirbo

L.L., yra skirtingose vietose, jos įdarbinimo dokumentai buvo išvežti į įmonės buveinę, todėl ir nebuvo pateikti filiale atliekant patikrinimą. Teismas 2001 m. birželio 27 d. nutarimu nubaudė V.Š. įspėjimu, konstatavęs, kad buvo padarytas ATPK 41³ str. numatytas pažeidimas. Pažeidimo įrodymais teismas pripažino tai, kad L.L. 2001 m. balandžio 19 d. rasta dirbanti, nors jos darbo sutartis dar nebuvo patvirtinta ir įregistruota darbo sutarčių registravimo žurnale (dokumentai darbo santykiams įforminti buvo išvežti į pagrindinę buveinę). Teismas nurodė, kad be tinkamai įformintos darbo sutarties L.L. dirbo tik pusę dienos, tačiau pažeidimas buvo padarytas.

Šioje administracinėje byloje nebuvo įrodyta, kad darbo sutartis nebuvo pasirašyta, nelegalaus darbo faktas konstatuotas remiantis ta aplinkybe, kad darbo sutarties nebuvo filiale ir ji nebuvo įregistruota. Šių požymių nepakanka konstatuoti nelegalaus darbo, t.y. darbo nepasirašius darbo sutarties, faktą. Darytina išvada, kad teismas pažeidė procesines normas, įpareigojančias nagrinėjantį bylą pareigūną (instituciją) ištirti visus įrodymus ir išsiaiškinti visas svarbias bylai aplinkybes;

4) Šiaulių miesto apylinkės teismo išnagrinėtoje byloje Nr. 6–21/2000 Mokesčių policijos pareigūnas 2000 m. lapkričio 27 d. surašė ATP protokolą R.B., IĮ savininkui, už tai, kad jo įmonėje dirbo, t.y. Šiaulių miesto centrinėje turgavietėje pardavinėjo vaisius ir daržoves, keturi asmenys, su kuriais nesudarytos rašytinės darbo sutartys. Teismas 2000 m. gruodžio 19 d. nutarimu R.B. nubaudė 2000 Lt bauda, pripažinęs šį asmenį kaltu dėl 4 asmenų nelegalaus darbo jo įmonėje, tačiau nutarime neįvardijo nelegaliai dirbusių asmenų, nors tai turėjo padaryti apibūdindamas neteisėtus veiksmus;

5) Pakruojo rajono apylinkės teismo byla Nr. 4²–100/2001. Mokesčių policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Šiaulių apskrities skyriaus inspektorius surašė A.R. ATP protokolą dėl to, kad patikrinimo A.R. individualioje įmonėje metu buvo rasti penki žmonės, dirbantys nesudarę darbo sutarties. Paaiškinimuose trys iš jų nurodė, kad su jais buvo pasirašyta bendros veiklos sutartis, faktiškai jie gamindavo produkciją A.R. ir jiems buvo mokama pagal pagamintos produkcijos kiekį. Kiti du nurodė, kad jokio darbo užmokesčio iš A.R. nėra gavę, tiesiog padeda nugriauti pečių. Vienas iš jų paaiškino, kad jis yra A.R. giminaitis (žmonos brolis), su juo buvo sutaręs, kad išgriauto pečiaus medžiagas galės pasiimti sau. Teismo nutarime konstatuota, kad A.R. padarė ATPK 41³ str. 1 d. numatytą pažeidimą. Nutarime pažymima, kad pažeidėjas kaltu prisipažino, nuoširdžiai gailisi dėl padaryto pažeidimo. Teismas, atsižvelgdamas į šias ir kitas

nustatytas lengvinančias aplinkybes, skyrė pažeidėjui mažesnę, nei numatyta sankcijoje, baudą – 2500 Lt, t.y. po 500 Lt už kiekvieną iš 5 nelegaliai dirbusių asmenų. Tačiau teismas nesiaiškino ir neįvertino aplinkybių, kad tik su trimis asmenimis buvo sudarytos bendros veiklos sutartys, o kiti du asmenys nurodė, jog jokio užmokesčio iš A.R. nėra gavę. Be to, teismui pateiktame prašyme A.R. nurodė, jog prisipažįsta padaręs ATP pažeidimą, nes galvojo, kad užtektų sudarytų nuomos sutarčių, o tų aplinkybių, kad kitiems dviem pečių griovusiems asmenims buvo mokamas darbo užmokestis, t.y. jie dirbo apmokamą darbą, nepatvirtino.

Teismas, nagrinėdamas šią ATP bylą, privalėjo nustatyti, ar kiekvienas iš nurodytų asmenų dirbo nelegalų darbą (ATPK 41³ str.). Tai sąlygoja ne tik ATPK 284 str. nustatyta pareiga išsiaiškinti visas reikšmingas bylai aplinkybes, bet ir atsakomybę už ATP numatančios ATPK 41³ str. sankcija, kurioje nustatyta, jog atitinkamoje straipsnio dalyje nurodyti veiksmai užtraukia darbdaviui ar jo įgaliotiems asmenims baudą, kurios dydis priklauso nuo nelegaliai dirbusių asmenų skaičiaus.

4.2.2. Netinkamas ATPK procesinių normų taikymas.

ATPK 287 str. 1 d. nurodytos nutarimų, kuriuos priima administracinio teisės pažeidimo byla išnagrinėjęs organas (pareigūnas), rūšys: 1) skirti administracinę nuobaudą (1 p.); 2) nutraukti bylą, esant ATPK 250 ir 251 str. nurodytoms aplinkybėms (2 p. ir 287 str. 2 d.); 3) motyvuotai perduoti administracinio teisės pažeidimo bylą kitam įgaliotam organui (pareigūnui) (3 p.).

Aiškinant šio ATPK straipsnio nuostatas konstatuotina, kad sąvoka „skirti administracinę nuobaudą“ apima ir ATPK 30¹ str. 1 d. taikymo atvejus, kai bylą nagrinėjantis organas (apylinkės teismas) nutaria visai neskirti administracinės nuobaudos. Tokiais atvejais, skirtingai nuo ATPK 250 str. ir 251 str. taikymo atvejų, traukiamo administracinės atsakomybės asmens veikoje yra administracinio teisės pažeidimo sudėtis, ir tai turi būti nurodyta teismo nutarime. Tai konstatavęs teismas, nustatęs ATPK 30¹ str. 1 d. nurodytas aplinkybes ir vadovaudamasis teisingumo bei protingumo kriterijais, motyvuotu nutarimu neskiria administracinės nuobaudos. ATPK 250 ir 251 str. taikymo atvejais teismas, nustatęs šiuose straipsniuose nurodytas aplinkybes, bylą nutraukia. Iš apibendrinimo metu patikrintų bylų matyti, kad teismai ne visada teisingai taiko šias procesines normas.

1) Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo byloje Nr. A–1–93–09/2001 J.K., bendrovės direktoriui, surašytas ATP protokolą už tai, kad jo vadovaujamos bendrovės statomame objekte nesudarę raštiškų darbo su-

tarčių dirbo I.D., S.D., J.K. Pažeidėjas paaiškinimuose dėl protokole minimų faktų nurodė, kad apie šių žmonių darbą objekte jokių žinių neturėjo ir neturi. ATP byla buvo nagrinėjama neturint duomenų apie šaukimo įteikimą (siųstas šaukimas buvo neįteiktas, nurodžius, kad šiuo adresu pažeidėjas negyvena, o pakartotinis šaukimas buvo grąžintas pasibaigus saugojimo laikui) pažeidėjui. Teismas nutarė bylą nutraukti ir administracinės nuobaudos neskirti. Nutraukdamas bylą teismas rėmėsi byloje esančiais liudytojų paaiškinimais bei prie protokolo pridėtais pažeidėjo paaiškinimais ir nusprendė, jog nesant pažeidėjo kaltės administracinė nuobauda neskirtina. Teismas nutarimo motyvuojamojoje dalyje nurodė bylos nutraukimo motyvus, rezoliucinėje dalyje – nutarė administracinę bylą nutraukti ir nuobaudos neskirti, tačiau vadovavosi ne tuo straipsniu: bylą nutraukė ne ATPK 250 str. 1 d. 1 p. numatytu pagrindu, o rėmėsi ATPK 30¹ str.;

2) ATPK 30¹ str. normos netinkamai taikytos ir Palangos miesto apylinkės teismo išnagrinėtose bylose Nr. A–1–5–03/2001, Nr. A–1–4–03/2001, Nr. A–1–3–03/2001.

Byloje Nr. A–1–5–03/2001 Valstybinės darbo inspekcijos Klaipėdos skyriaus pareigūno buvo surašytas 2001 m. gegužės 18 d. ATP protokolais S.Š. už tai, kad jis atliko statybos darbus statybos bendrovėje, nesudaręs su darbdaviu rašytinės darbo sutarties. Teismas 2001 m. birželio 21 d. nutarimu nutarė S.Š. administracinės nuobaudos neskirti. Nutarimas motyvuojamas tuo, kad priėmimo į darbą dokumentų tvarkymo taisyklės pažeidė darbdavys, todėl S.Š. bausti administracine nuobauda nėra pagrindo.

Byloje Nr. A–1–4–03/2001 Valstybinės darbo inspekcijos Klaipėdos skyriaus pareigūnas 2001 m. gegužės 18 d. surašė ATP protokolą V.N. už tai, kad jis atliko statybos darbus statybos bendrovėje, nesudaręs su darbdaviu rašytinės darbo sutarties. Palangos miesto apylinkės teismo 2001 m. birželio 21 d. nutarimu buvo nutarta V.N. administracinės nuobaudos neskirti. Nutarimas motyvuojamas tuo, kad priėmimo į darbą dokumentų tvarkymo taisyklės pažeidė darbdavys, todėl V.N. bausti administracine nuobauda nėra pagrindo.

Byloje Nr. A–1–3–03/2001 Valstybinės darbo inspekcijos Klaipėdos skyriaus pareigūnas 2001 m. gegužės 18 d. surašė ATP protokolą A.G. už tai, kad jis atliko statybos darbus statybos bendrovėje, nesudaręs su darbdaviu rašytinės darbo sutarties. Palangos miesto apylinkės teismo 2001 m. birželio 21 d. nutarimu buvo nutarta A.G. administracinės nuobaudos neskirti. Nutarimas motyvuojamas tuo, kad pažeidimų, kuriuos būtų padaręs A.G., nenustatyta, todėl jį bausti administracine nuobauda nėra pagrindo.

Minėtuose apylinkės teismo nutarimuose motyvuojama, kad administracinė atsakomybėn patrauktiems asmenims nėra pagrindo skirti nuobaudos, nes ne jie padarė darbo sutarčių sudarymo tvarkos pažeidimus. Tačiau ATPK 250 str. 1 d. 1 p. nustatyta, kad administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną nutraukiama, kai nėra administracinio teisės pažeidimo įvykio ir sudėties. Šios normos pagrindu teismas, konstatavęs, kad atsakomybėn patraukti asmenys nepadarė veiksmų, sudarančių ATPK 41³ str. numatyto pažeidimo sudėtį, turėjo nutraukti administracinę bylą. Teismas neteisėtai taikė ATPK 30¹ str.

4.2.3. Apylinkės teismo priimamų nutarimų turinys neatitinka ATPK jam keliamų reikalavimų.

ATPK 286 str. 2 d. nustatyta, kad išnagrinėjusio bylą organo nutarime, be kitų duomenų, turi būti išdėstytos bylos nagrinėjimo metu nustatytos aplinkybės. Aiškinant šią įstatymo nuostatą pagal ATPK 256 ir 257 str. reikalavimus, darytina išvada, kad nutarime turi būti nurodytos aplinkybės ir įrodymai, kuriais grindžiama išvada, jog buvo padarytas administracinis teisės pažeidimas, asmuo kaltas jo padarymu, jis trauktinas administracinėn atsakomybėn, taip pat nurodyta, ar yra atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių.

Kai kurie patikrintose bylose priimti nutarimai neatitinka šių reikalavimų.

1) Jonavos rajono apylinkės teismo byloje Nr. A–1–4–04/2001 Valskybinės darbo inspekcijos pareigūnai 2001 m. balandžio 10 d. surašė A.Š. ATP protokolą, kuriame nurodyta, jog atlikus patikrinimą buvo nustatyta, kad pas A.Š. dirbo be darbo sutarčių keturi asmenys. Teismas 2001 m. balandžio 27 d. nutarimu A.Š. paskyrė 500 Lt baudą, pritaikęs ATPK 30¹ str. Nutarime išdėstyti motyvai ir nurodyti įrodymai, kurių pagrindu nuobauda sušvelninta. Tačiau pažeidimo sudėtį sudarančios veikos aplinkybės nutarime neįvardytos. Teismas tik konstatavo, kad pažeidimas įrodytas byloje esančiais įrodymais. Toks nutarimas neatitinka ATPK 286 str. 2 d. keliamo reikalavimo išdėstyti nutarime visas byloje nustatytas aplinkybes;

2) Šiaulių rajono apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. A–11–1–01/2001. Valskybinės darbo inspekcijos Šiaulių skyriaus pareigūnas 2001 m. sausio 31 d. surašė ATP protokolus R.B., G.J., M.K., M.P. už tai, kad jie J.R. II dirbo miško ruošos darbus nesudarę darbo sutarčių su darbdaviu, o J.R., II savininkui, ATP protokolus buvo surašyti dėl to, kad jis nesudarė rašytinių darbo sutarčių su jo įmonėje dirbančiais minėtais asmenimis. Teismas 2001 m. kovo 15 d. nutarimais nelegaliai dirbusius keturis asmenis nubau-

dė administracinėmis nuobaudomis (po 50 Lt). Visų nutarimų aprašomose ir motyvuojamosiose dalyse tik konstatuota, kad tam tikras asmuo 2001 m. sausio 31 d. nelegaliai dirbo J.R. II.

3) Klaipėdos rajono apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. A-1-5-01/2001. Valstybinės darbo inspekcijos Klaipėdos skyriaus pareigūnė 2001 m. kovo 22 d. surašė A.S. protokolą, kuriame nurodyta, kad jo individualioje įmonėje nelegaliai (be rašytinės darbo sutarties) vairuotoju dirbo R.Ž. Teismas administracinę bylą A.S. atžvilgiu nutraukė, konstatavęs, kad A.S. nepadarė ATP 41³ str. 1 d. numatyto pažeidimo. Nutarime nurodyta, kad ši išvada padaryta įvertinus byloje esančius įrodymus. Daugiau motyvų teismas nenurodė.

4.2.4. Administracinių teisės pažeidimų bylos išnagrinėtos nedalyvaujant pažeidėjui ir jam tinkamai nepranešus apie administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimą.

Pagal ATPK 272 str. ATP byla nagrinėjama dalyvaujant administracinėn atsakomybėn traukiamam asmeniui. Nesant jo, byla gali būti išnagrinėta tik tais atvejais, kai yra duomenų, jog jam laiku pranešta apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką ir jei iš jo negautas prašymas atidėti bylos nagrinėjimą. Kai kuriose patikrintose bylose nustatyta, kad teismai nesilaikė nurodytos ATPK 272 str. nuostatos.

1) Vilniaus miesto 3-jo apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. 27⁵/2000, kurioje Vilniaus apskrities Valstybinės mokesčių inspekcijos pareigūnai 2000 m. vasario 28 d. surašė administracinio teisės pažeidimo protokolą A.O., bendrovės generaliniam direktoriui, už tai, kad jo vadovaujamoje bendrovėje be darbo sutarčių rasti dirbantys 5 asmenys. Teismas, 2000 m. gegužės 16 d. išnagrinėjęs administracinę bylą, A.O. pripažino kaltu padarius ATPK 41³ str. numatytą pažeidimą ir skyrė jam 50 000 Lt baudą.

Byla buvo teismo išnagrinėta pažeidėjui nedalyvaujant, jam nebuvo pranešta apie bylos nagrinėjimo laiką ir vietą. Teismo šaukimai buvo siunčiami konkrečiu adresu Vilniaus miesto, tačiau jie neįteikti, kadangi pažeidėjas šiuo adresu negyvena, ant šaukimo yra įrašas, kad šiuo adresu gyvenanti pažeidėjo buvusi žmona nežino, kur gyvena A.O.;

2) Vilniaus miesto 1-jo apylinkės teismo byloje Nr. A-1-110-16/2001 A.M. surašytas ATP protokolas pagal ATPK 41³ str. 1 d. už tai, kad ji dirbo kilpų mušėja bendrovėje nesudariusi darbo sutarties. Paaiškinime pažeidėja nurodė, kad gyvena adresu: K. g. 18, Grigiškės. Teismui šiuo adresu išsiuntus šaukimą, jis buvo gražintas su prieraišu, jog tokios gatvės Gri-

giškėse nėra. Teismas išnagrinėjo administracinio teisės pažeidimo bylą nedalyvaujant pažeidėjai ir 2001 m. liepos 2 d. nutarimu jai skyrė 50 Lt baudą. Teismas pažeidė ATPK 272 str. reikalavimus.

5. Materialinės teisės normų taikymas

5.1. Nelegalus užsieniečių darbas

Darbo sutarties įstatymo 17¹ str. 1 d. nustatyta, kad nelegaliu laikomas: 1) dirbtas ar dirbamas darbas, kai, esant būtiniesiems darbo sutarties požymiams, įstatymo nustatyta tvarka darbo sutartis neišforminta; 2) darbas, dirbamas užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės nesilaikant jiems teisės aktų nustatytos įsidarbinimo tvarkos.

Užsieniečių įsidarbinimo tvarka nustatyta įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ bei Vyriausybės 2000 m. gegužės 1 d. nutarimu Nr. 488 „Dėl užsieniečių įsidarbinimo Lietuvos Respublikoje pagal darbo sutartį tvarkos“ suteiktų įgalinimų pagrindu Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. 62 priimtoje Užsieniečių įsidarbinimo Lietuvos Respublikoje pagal darbo sutartį tvarkoje.

Įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ bei Užsieniečių įsidarbinimo Lietuvos Respublikoje pagal darbo sutartį tvarkoje apibrėžiama tokia užsieniečių, išskyrus asmenis, nurodytus įstatymo 26 str., įsidarbinimo tvarka:

užsienietis, kuris nori įsidarbinti Lietuvos Respublikoje pagal darbo sutartį, privalo įsigyti leidimą dirbti (įstatymo 25 str.); darbo sutartis gali būti sudaroma tik su užsieniečiu, turinčiu galiojantį leidimą dirbti;

darbo sutartis su užsieniečiu sudaroma pagal tipinę socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. 62 patvirtintą formą;

darbo sutartyje kaip privaloma sąlyga turi būti nurodoma, į kokį darbą (pareigas) ir kuriam laikui užsienietis priimamas dirbti, taip pat užsieniečio įsipareigojimai dirbti tik darbo sutartyje nurodytą darbą ir išvykti iš šalies pasibaigus darbo sutartyje nustatytam laikui;

darbo sutartis su užsieniečiu negali būti sudaryta ilgesniam laikui, kitam darbui (pareigoms) ir su kita įmone (įstaiga), negu nurodyta leidime;

abiejų šalių pasirašyta darbo sutartis darbdavio per 3 dienas įteikiama registruoti Lietuvos darbo biržai; darbo sutartis įsigalioja, kai įregistruojama Lietuvos darbo biržoje.

Bet kurio iš minėtų užsieniečių įsidarbinimo tvarkos reikalavimų nesilaikymas vertintinas kaip administracinis teisės pažeidimas ir kvalifikacinis pagal ATPK 41³ str.

Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 26 str. išvardyti asmenys atleidžiami nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti. Tačiau šių asmenų veiklos

sąlygų, numatytų paminėtame įstatymo straipsnyje, nesilaikymas taip pat yra traktuotinas kaip užsieniečių įsidarbinimo tvarkos pažeidimas, pvz.: asmuo dirba pedagoginį darbą ilgiau nei 90 dienų (įstatymo 26 str. 7 p.).

Pagal ATPK 206³ str. yra numatyta administracinė atsakomybė darbdaviui už priėmimą į darbą užsieniečio, neturinčio leidimo dirbti, kai toks leidimas būtinas, arba sąlygų verstis kita veikla, iš kurios būtų gaunamos pragyvenimo lėšos, sudarymą užsieniečiams, neturintiems leidimo laikinai apsigyventi ar leidimo nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje.

Vienos iš ATPK 206³ str. numatytų veikų objektyviają pusę sudaro priėmimas į darbą užsieniečio, neturinčio leidimo dirbti, kai toks leidimas yra būtinas, o tokią veiką apima ATPK 41³ str. numatyto administracinio teisės pažeidimo – nelegalaus darbo (darbo, dirbamo užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės nesilaikant jiems teisės aktų nustatytos įsidarbinimo tvarkos) – sudėtis. ATPK 41³ str. numatytas užsieniečių įsidarbinimo tvarkos pažeidimas pagal objektyviosios pusės požymius yra platesnis lyginant su pažeidimu, numatytu ATPK 206³ str. Kvalifikuojant veikas, kurių veiksmi yra numatyti keliose skirtingose kodekso normose, ir vienos normos numatytieji veiksmi yra tik dalis kitos normos numatytų veiksmų, pagal normų konkurencijos taisykles, iš dviejų konkuruojančių pagal objektyviają pusę normų taikoma ta, kuri išsamiau aprašo pažeidimo objektyviają pusę. Šiuo atveju tokia yra ATPK 41³ str. įtvirtinta norma.

5.2. Dėl patento reikšmės sprendžiant administracinės atsakomybės už nelegalų darbą klausimą

Pagal ATPK 41³ str. ir DSI 17¹ str. nelegalus yra toks dirbtas ar dirbamas darbas, kai, esant DSI 3 str. numatytiems darbo sutarties požymiams, įstatymo nustatyta tvarka darbo sutartis neiforminta. DSI 3 str. 2 d. nustatyta, kad visi įmonėje, įstaigoje, organizacijoje atliekami darbai, kuriuos fizinis asmuo dirba susitaręs su darbdaviu ar jo įgaliotuo asmeniu, turi būti įforminami darbo sutartimi. Šioje dalyje numatytos ir išimtytys, kai darbo sutartys neturi būti įforminamos. Darbo sutartys neiforminamos darbams, atliekamiems pagal autorines sutartis, ir fiziniams asmenims, turintiems patentą šiems darbams atlikti. Taigi faktas, kad atliekantis tam tikrą darbą fizinis asmuo turi tam darbui atlikti patentą savaime šalina būtinumą įforminti darbo sutartį tokiam darbui atlikti. Atliekamas pagal patentą darbas negali būti pripažintas nelegaliu ATPK 41³ str. taikymo prasme, ir nei pats tokį darbą atliekantis asmuo, nei jo darbdavys negali būti patraukti administracinėn atsakomybėn pagal ATPK 41³ str. Todėl, nagrinėjant šios kategorijos bylas, yra būtina išaiškinti šį juridinę reikšmę turintį faktą.

Teismų praktikos pavyzdžiai:

Prienų rajono apylinkės teismo išnagrinėtos bylos Nr. 3–02–07/2001 ir Nr. 3–1–05/2001. Byloje Nr. 3–02–07/2001 yra 2001 m. gegužės 18 d. ATP protokolas, surašytas VDI pareigūno V.R., bendrovės direktoriui, už tai, kad šios bendrovės statybos vietoje be darbo sutarčių dirbo keli asmenys, kurie nepateikė ir patento tokiai veiklai. Prienų rajono apylinkės teismas 2001 m. birželio 28 d. nutarimu administracinę bylą nutraukė, konstatavęs, kad V.R. veikoje nėra administracinio pažeidimo sudėties: byloje yra pateikti asmenims, administracinio teisės pažeidimo protokole nurodytiems kaip dirbusiems nesudarius darbo sutarčių, išduoti patentai statybinių dirbinių gamybai ir remontui, galioję patikrinimo metu.

5.3. Pagalbos (talkos) darbai

DSĮ 17¹ str. 2 d. 1 p. nurodyta, jog nelegaliu darbu nelaikomi pagalbos (talkos) darbai, t.y. fizinių asmenų telktinė tarpusavio pagalba žemės ar namų ūkio darbams dirbti. Kaip matyti iš šios normos turinio, pagalbos (talkos) darbus apibūdina du pagrindiniai požymiai: 1) jie atliekami namų ar žemės ūkyje; 2) už juos darbo užmokesti nemokamas.

Pagalbos (talkos) darbuose dalyvavusių asmenų tarpusavio susitarimas nemokamai pagelbėti vienas kito ūkyje nelaikomas darbo užmokesčiu.

Todėl, nustačius darbo be darbo sutarties faktą ir sprendžiant administracinės bylos už ATPK 41³ str. pažeidimą iškėlimo klausimą, turi būti išsiaiškinta, ar nėra DSĮ 17¹ str. 2 d. 1 p. nurodytos aplinkybės.

DSĮ 17¹ str. 2 d. 1 p. taikymo pavyzdys yra Marijampolės rajono apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. A–47KM–05/2001. Valstybinės darbo inspekcijos Marijampolės skyriaus pareigūnas 2001 m. gegužės 16 d. surašė ATP protokolą ūkininkui A.K., kuriame konstatuota, jog minėto asmens ūkyje be rašytinių darbo sutarčių įvairius ūkio darbus dirbo R.Š., V.K., V.T., P.R. Teismas 2001 m. balandžio 22 d. nutarimu administracinę bylą A.K. nutraukė, konstatavęs, kad bylos medžiaga nustatyta, jog minėti asmenys A.K. ūkyje dirbo talkos pagrindais. Šios aplinkybės nustatytos minėtų asmenų paaiškinimais, kad jiems už darbą A.K. nemokėjo, atsilygindavo jiems padėdamas dirbti jų ūkio darbus.

5.4. Dėl administracinės atsakomybės asmenų, savanoriškai pranešusių apie savo nelegaliai dirbamą darbą

ATPK 41³ str. 3 d. nustatyta, kad asmenims, kurie savanoriškai praneša atitinkamoms valstybės institucijoms apie savo nelegaliai dirbamą darbą, administracinė nuobauda neskiriama. Tačiau vertinant šią nuostatą kartu su ATPK 41³ str. 1 ir 2 d., nustatančiomis atsakomybę nelegaliai dirban-

tiems asmenims, darytina išvada, kad nustačius nelegalaus darbo faktą turi būti surašomas ATP protokolas ir darbdaviui, ir darbuotojui, turi būti sprendžiamas jų atsakomybės klausimas, ir tik nagrinėjant bylą teisme, konstatavus darbuotojo savanorišką pranešimą apie savo nelegaliai dirbamą darbą, jam nuobauda neskiriama.

Šių įstatymo normų ne visada laikomasi. Pavyzdžiui, Kauno miesto apylinkės teisme nebuvo nagrinėjama bylų, iškeltų asmenims, dirbusiems nelegalų darbą. Kaip matyti iš administracinių teisės pažeidimų bylose esančių ATP protokolų, atsakomybėn Valstybinės darbo inspekcijos Kauno skyriaus pareigūnai traukė tik darbdavius ir tik jiems iškeltos bylos buvo perduotos nagrinėti teismui.

Teigiama praktika pažymėtina Klaipėdos miesto apylinkės teismo išnagrinėtoje byloje Nr. A–1–16–B–26/2000. Bendrovės direktoriui Klaipėdos apskrities Valstybinės mokesčių inspekcijos vyr. inspektorius surašė ATP protokolą už tai, kad patikrinimo metu įmonėje buvo rasti du dirbantys asmenys: R.D. (2000 m. vasario 22 d. surašytas ATP protokolas Nr. 056149) bei A.K. (2000 m. kovo 2 d. surašytas ATP protokolas Nr. 056149), kurie dirbo nesudarę darbo sutarčių. Surašant protokolą darbdaviui nurodyta, kada ir kokiems nelegaliai dirbantiems asmenims surašytas ATP protokolas, surašyto protokolo numeris, t.y. atsakomybėn patrauktas ir darbdavys, ir nelegaliai dirbę asmenys.

ATPK 41³ str. 3 d. nuostatos tinkamai taikytos Radviliškio rajono apylinkės teismo išnagrinėtoje byloje Nr. 4–6–2/2001. J.S. surašytas ATP protokolas už tai, kad ji nesudariusi darbo sutarties dirbo A.Ž. individualioje įmonėje pardavėja. Protokole nurodyta aplinkybė, kad pažeidimas paaiškėjo J.S. parašius skundą Valstybinės darbo inspekcijos Šiaulių skyriui. Nagrinėjantis bylą teismas APT protokole nurodytų aplinkybių pagrindu konstatavo, jog J.S. savanoriškai pranešė apie A.Ž. individualioje įmonėje nelegaliai dirbtą darbą, todėl nuobaudos jai neskyrė.

6. Nuobaudos skyrimo terminai

ATPK 35 str. 1 d. nustatyta, kad administracinė nuobauda gali būti skiriama ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo teisės pažeidimo padarymo dienos, o esant trunkamam teisės pažeidimui, – per šešis mėnesius nuo jo paaiškėjimo dienos. ATPK 35 str. 3 d. numatyti atvejai, kai administracinės nuobaudos skyrimo terminas gali būti pratęstas ne ilgiau kaip vieneriems metams, šį terminą skaičiuojant nuo teisės pažeidimo padarymo ar paaiškėjimo dienos. Tarp numatytų termino pratęsimo priežasčių nurodytas atvejis, kai dėl pažeidimo tyrimo ar kitų priežasčių negalima spręsti pažeidėjo administracinės atsakomybės klausimo.

Konstatuotina, kad nelegalus darbas, t.y. ATPK 41³ str. numatytas pažeidimas, pagal savo pobūdį yra trunkamasis pažeidimas, todėl nuobaudos skyrimo terminai pagal ATPK 35 str. 1 d. turi būti pradedami skaičiuoti nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos.

Taip pat konstatuotina, kad procesinis sprendimas dėl termino pratęsimo gali būti priimtas tik tuo atveju ir tada, kai terminas skirti nuobaudą dar nėra pasibaigęs, nes sąvokos „pratęsti terminą“ ir „atnaujinti terminą“ yra skirtingos ir reiškia, kad pirmuoju atveju termino eiga dar nepasibaigė ir pratęsiamą, antruoju – pasibaigė ir atnaujinama.

Praktika parodė, jog ne visada laikomasi nuobaudos skyrimo termino skaičiavimo taisyklių.

Pavyzdžiui, Marijampolės rajono apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. KM78/2000. Valstybinės darbo inspekcijos Marijampolės skyriaus pareigūnas 2001 m. balandžio 13 d. surašė ATP protokolą R.D., IĮ savininkui, už tai, kad jo įmonėje 2000 m. gegužės 15 – rugsėjo 7 d. dirbo S.K. be rašytinės darbo sutarties. Marijampolės rajono apylinkės teismas 2001 m. gegužės 16 d. nutarimu administracinę bylą R.D. nutraukė, konstatavęs, jog yra pasibaigęs nuobaudos skyrimo terminas. Teismas nurodė, kad trunkamasis teisės pažeidimas baigėsi 2000 m. rugsėjo 7 d., kai R.D. sudarė darbo sutartį su S.K. Nelegaliai dirbęs asmuo S.K. Valstybinei darbo inspekcijai apie pažeidimą pranešė ir tyrimas dėl jo pareiškimo pradėtas praėjus šešioms mėnesiams po padaryto pažeidimo, todėl jau iki tyrimo pradžios buvo suėjęs ATPK 35 str. 1 d. nustatytas šešių mėnesių terminas administracinei nuobaudai skirti.

Vyriausiojo administracinio teismo 2001 m. birželio 7 d. nutartyje, priimtoje išnagrinėjus Valstybinės darbo inspekcijos Marijampolės skyriaus apeliacinį skundą dėl Marijampolės rajono apylinkės teismo 2001 m. gegužės 16 d. nutarimo, nurodyta, kad pagal ATPK 35 str. 1 d. esant trunkamam teisės pažeidimui administracinė nuobauda gali būti skiriama ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo nusižengimo paaiškėjimo dienos. Pirmosios instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą, jog šešių mėnesių terminas administracinei nuobaudai skirti skaičiuojamas nuo baigto trunkamojo administracinio teisės pažeidimo dienos, o ne nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos, todėl administracinė byla buvo perduota iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

7. Nuobaudos skyrimas

ATPK 30 str. 2 d. nustatyta, kad skiriant nuobaudą atsizvelgiama į padaryto teisės pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę bei atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes.

Nuobaudų skyrimo taisyklės reglamentuojamos ATPK 30¹ str. (nustatyti mažesnės nei įstatymo numatytos nuobaudos skyrimo pagrindai ir tvarka), 30² str. (baudos dydžio nustatymo taisyklės), 31 str. (atsakomybę lengvinančios aplinkybės), 32 str. (atsakomybę sunkinančios aplinkybės).

7.1. ATPK 30² str. taikymas

Skiriant baudą už ATPK 41³ str. numatyto pažeidimo padarymą negalimas ATPK 30² str. numatytos baudos dydžio nustatymo taisyklių (pagal baudos dydžio sankcijoje minimumo ir maksimumo vidurkį) taikymas, kadangi nelegalų darbą apibūdinančio pažeidimo sankcija yra griežtai apibrėžta (nustatytas konkretus baudos dydis), o ATPK 30² str. taikymas galimas pažeidimo sankcijoje esant nurodytoms baudos riboms.

Yra atvejų, kai teismai, skirdami sankciją už pažeidimus, numatytus ATPK 41³ str., taiko ATPK 30² str. nustatytas baudų skyrimo taisykles.

Pavyzdžiui, Utenos rajono apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. A–1–41–04/2001. Mokesčių policijos Utenos apskrities skyriaus pareigūnas 2001 m. sausio 30 d. surašė ATP protokolą buvusiam bendrovės direktoriui D.Ž., kuris pasibaigus darbo sutarčiai vykdė bendrovės direktoriaus pareigas. Utenos rajono apylinkės teismas 2001 m. vasario 13 d. nutarimu pripažino, kad D.Ž. padarė pažeidimą, numatytą ATPK 41³ str., ir paskyrė jam 25 Lt baudą ATPK 41³ str. sankcijoje asmenims, dirbantiems nelegalų darbą, numatyta 50 Lt bauda, t.y. konkreti bauda, kuri skiriama asmeniui, pripažintam kaltu tokio pažeidimo padarymu. Šios baudos mažinimas galimas tik taikant ATPK 30¹ str. nuostatas. Jei tam pagrindo nėra, asmeniui, dirbančiam nelegalų darbą, turi būti skiriama 50 Lt bauda. Teisėjas 25 Lt baudą skyrė ne minėto straipsnio, o nepagrįstai pritaikytą ATPK 30² str. nustatytą baudos skyrimo taisyklių pagrindu, t.y. vadovaudamasis sankcijoje nustatyto baudos minimumo ir maksimumo vidurkio taisykle. ATPK 41³ str. sankcijoje yra konkrečiai apibrėžtas baudos dydis, o ne minimali ir maksimali baudos ribos, todėl ATPK 30² str. nuostatos skiriant nuobaudą pagal 41³ str. netaikomos.

7.2. Baudos dydžio nustatymas

Skiriant baudą už ATPK 41³ str. numatyto pažeidimo padarymą nutarime būtina nurodyti, kokio dydžio bauda skiriama už kiekvieną nelegaliai dirbusį asmenį.

Pasitaiko atvejų, kai teismas, nutarime pripažinęs, jog įrodytas kiekvieno iš protokole nurodyto asmens nelegalaus darbo faktas, ir konstatavęs, kad jie visi dirbo nelegaliai, skirdamas nuobaudą nenurodė, kokio dydžio bauda skiriama už kiekvieną nelegaliai dirbusį asmenį, nors tai pada-

ryti būtina, kadangi ATPK 41³ str. sankcijoje nurodyta, kad 10 000 Lt bauda skiriama už kiekvieną nelegaliai dirbantį asmenį.

1) Šiaulių miesto apylinkės teismo išnagrinėtoje byloje Nr. 6–21/2000 Mokesčių policijos pareigūnas 2000 m. lapkričio 27 d. surašė ATP protokolą R.B., IĮ savininkui, už tai, kad jo įmonėje dirbo, t.y. Šiaulių miesto centrinėje turgavietėje pardavinėjo vaisius ir daržoves, keturi asmenys, su kuriais nesudarytos rašytinės darbo sutartys. Teismas 2000 m. gruodžio 19 d. nutarimu R.B. nubaudė 2000 Lt bauda, pripažinęs šį asmenį kaltu dėl 4 asmenų nelegalaus darbo jo įmonėje. 2000 Lt bauda paskirta pritaikius ATPK 30¹ str., tačiau nenurodyta, kokio dydžio bauda skiriama už kiekvieną nelegaliai dirbusį asmenį;

2) Palangos miesto apylinkės teismo byla Nr. 6–2–12/2000. Valstybinės darbo inspekcijos Klaipėdos skyriaus pareigūnas 2000 m. rugpjūčio 18 d. surašė ATP protokolą V.U., PĮ savininkui, už tai, kad jo įmonei priklausančiuose objektuose be darbo sutarčių dirbo M.J., E.M., J.B. Teismas 2000 m. spalio 26 d. nutarimu V.U. pripažino kaltu padarius pažeidimą, numatytą ATPK 41³ str., ir pritaikęs ATPK 30¹ str. paskyrė 10 000 Lt baudą už visus tris nelegaliai dirbusius asmenis. Teismas neatsižvelgė į tai, kad ATPK 41³ str. 1 d. sankcijoje nurodyta, jog darbdaviui skiriama 10 000 Lt bauda už kiekvieną nelegaliai dirbusį asmenį, todėl švelninant nuobaudą turi būti nurodyta, kokia sušvelninta nuobauda (kokio dydžio bauda) skiriama už kiekvieną nelegaliai dirbusį asmenį, ir tik tada nurodomas galutinės baudos dydis.

7.3. ATPK 30¹ str. taikymas

Teismai skirdami nuobaudas už nelegalų darbą plačiai taiko ATPK 30¹ str. ir gerokai sumažina baudų dydį. Pavyzdžiui, Vilkaviškio rajono apylinkės teismo bylose pritaikius ATPK 30¹ str. darbdaviams skirta nuo 25 iki 50 Lt bauda, Kauno miesto apylinkės teismo – nuo 100 iki 300 Lt bauda, o dviejose bylose darbdaviams paskirti įspėjimai.

ATPK 30¹ str. 1 d. nustatyta, kad bylą nagrinėjantis organas (pareigūnas), atsižvelgdamas į pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę, ATPK 31 str. numatytas atsakomybę lengvinančias bei kitas įstatymų nenurodytas lengvinančias aplinkybes, vadovaudamasis teisingumo ir protingumo kriterijais, gali paskirti mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatyta minimali arba paskirti mažesnę nuobaudą nei numatyta sankcijoje, arba visai neskirti administracinės nuobaudos.

Teismas, nagrinėdamas administracinio teisės pažeidimo bylą ir taikydamas ATPK 30¹ str. 1 d. įtvirtintas nuostatas, turi vykdyti šio straipsnio antrosios dalies reikalavimus ir kiekvieną savo sprendimą, priimtą vadovaujantis šio straipsnio 1 dalimi, privalomai motyvuoti.

7.3.1. Kai kuriais atvejais teismai baudos dydžio mažinimo nemotyvuoja.

Pavyzdžiui, Šilutės rajono apylinkės teismo išnagrinėta byla Nr. A–11–193–03/2001. Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnas 2001 m. balandžio 24 d. surašė ATP protokolą R.B., IĮ savininkui, už tai, kad jam priklausančiose dirbtuvėse be rašytinių darbo sutarčių dirbo P.B., G.V. ir S.Š. Teismas 2001 m. balandžio 25 d. nutarimu R.B. pripažino kaltu padariusį pažeidimą, numatytą ATPK 41³ str. 1 d., ir, pritaikęs ATPK 30¹ str., skyrė jam 1500 Lt baudą. Nutarime nurodyta, kad R.B. kaltė įrodyta byloje surinktais įrodymais. Teismas padarė išvadą, jog paminėti trys asmenys dirbo nelegaliai, todėl atsižvelgiant į padaryto pažeidimo padarymo aplinkybes, tikslinga taikyti ATPK 30¹ str. ir R.B. skirti mažesnę nuobaudą, nei numatyta įstatyme.

7.3.2. Pasitaiko atvejų, kai nutarimuose yra nurodoma, jog ATPK 30¹ str. taikomas vadovaujantis protingumo ir teisingumo kriterijais, tačiau kokios aplinkybės yra pagrindas pripažinti, jog protinga ir teisinga mažinti sankcijose numatytą baudą, nenurodoma.

Vilniaus miesto 1–asis apylinkės teismas byloje Nr. A–1–15–22/2001 priimtame nutarime konstatavo lengvinančias aplinkybes (pažeideja savo kaltę pripažino, gailisi padariusi pažeidimą) ir nurodė, jog vadovaudamasis protingumo bei teisingumo kriterijais, remdamasis ATPK 30¹ str., baudos neskyrė.

7.3.3. Pasitaiko nepagrįsto ATPK 30¹ str. taikymo atvejų.

1) Vilniaus miesto 3–iojo apylinkės teismo išnagrinėtos bylos Nr. A–32–09/2001, Nr. A–31–09/2001, Nr. A–30–09/2001, Nr. A–29–09/2001. Šiose bylose buvo patrauktos administracinės atsakomybės R.Č., E.S., V.Č., G.L. už tai, kad jos, nesudariusios rašytinės darbo sutarties, dirbo siuvykloje Vilniuje, S. gatvėje. Vilniaus miesto 3–iojo apylinkės teismo 2001 m. gegužės 8 d. nutarimais jos buvo nubaustos už nelegalų darbą, o pritaikius ATPK 30¹ str. nuobauda, numatyta ATPK 41³ str. 1 d., sumažinta, pažeidėjos išpėtos. Nuobaudos sušvelninimą teismas motyvavo tuo, kad pažeidėjos anksčiau nebaustos administracinėmis nuobaudomis. Tačiau tai, kad asmuo anksčiau nebaustas administracine nuobauda, pagal ATPK 31 str. negali būti laikoma atsakomybę lengvinančia aplinkybe. Atsakomybę lengvinančių aplinkybių bei aplinkybių, nurodytų ATPK 30 str. 2 d., kurios sąlygotų ATPK 30¹ str. taikymo pagrįstumą, byloje nenustatyta;

2) Kauno miesto apylinkės teismo išnagrinėtoje byloje Nr. 7⁴–3/2000 K.Z., firmos savininkui, Valstybinės darbo inspekcijos Kauno skyriaus pareigūnė 2000 m. spalio 16 d. surašė ATP protokolą už tai, kad šiai firmai priklausančiame kioske be darbo sutarties dirbo E.K. Inspektorės 2000 m. spalio 5 d. tarnybiniame pranešime nurodyta, jog ji į kioską atvyko, gavusi informaciją iš Kauno apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos apie nelegalaus darbo faktą, tačiau į kioską jos neįleido. Savininkas K.Z. atsisakė atvykti į Valstybinės darbo inspekcijos Kauno skyrių ir pateikti dokumentus bei pasiaiškinti. ATP protokolas surašytas K.Z. nedalyvaujant. Teismas, 2000 m. gruodžio 13 d. išnagrinėjęs administracinio teisės pažeidimo bylą, už administracinį teisės pažeidimą, numatytą ATPK 41³ str., K.Z. skyrė 100 Lt baudą, t.y. mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatyta minimali. ATPK 30¹ str. taikymą teismas grindė tuo, kad pažeidėjas nuoširdžiai gailisi, yra 2 grupės invalidas. Tačiau teismas neįvertino paminėtų aplinkybių, apibūdinančių pažeidėjo asmenį, ir ATPK 30¹ str. taikė nepagrįstai.

8. Išvados

1. Administracinio teisės pažeidimo protokolas už veikas, numatytas ATPK 41³ str., gali būti surašomas, kai yra pagrindas pripažinti, jog pakanka įrodymų, pagrindžiančių nelegalaus darbo faktą: kai nustatoma, jog dirbamas konkretus darbas už atlyginimą neįforminus darbo sutarties arba dirba užsieniečiai, pažeisdami jiems nustatytą įsidarbinimo tvarką. Todėl, išskiant bylas dėl nelegalaus darbo, būtina aiškintis, ar darbus atliekantys asmenys neturi patento tokiems darbams atlikti, ar darbai atliekami ne pagal autorines sutartis (DSĮ 3 str. 2 d.), taip pat ar nėra DSĮ 17¹ str. 2 d. nurodytų sąlygų, dėl kurių darbas nelaikomas nelegaliu.

2. Nustačius nelegalaus darbo faktą, administracinio teisės pažeidimo protokolas surašomas ir darbdaviui, ir darbuotojui, sprendžiamas jų atsakomybės klausimas, ir tik nagrinėjant bylą teisme, konstatavus darbuotojo savanorišką pranešimą apie savo nelegaliai dirbamą darbą, jam pagal ATPK 41³ str. 3 d. nuobauda gali būti neskiriama.

3. Tiek administracinių teisės pažeidimų protokolus dėl ATPK 41³ str. numatyto pažeidimo įgaliotos surašyti institucijos (pareigūnai), tiek bylas nagrinėjantys apylinkių teismai turi laikytis ATPK nustatytų procesinių reikalavimų, keliamų protokolo ir nutarimo turiniui, taip pat surinkti ir įvertinti visus bylai svarbius įrodymus.

4. Skiriant baudą už ATPK 41³ str. padarytą pažeidimą, ATPK 30² str. numatytos baudos dydžio nustatymo taisyklės netaikomos. Nutarime būtina nurodyti, kokio dydžio bauda skiriama už kiekvieną nelegaliai dirbusį asmenį.

5. Teismas, nagrinėdamas administracinio teisės pažeidimo bylą ir taikydamas ATPK 30¹ str. 1 d. įtvirtintas taisykles, leidžiančias mažinti baudą arba administracinės nuobaudos neskirti, sprendimą, priimtą vadovaujantis šio straipsnio 1 dalimi, privalo motyvuoti.

6. Nelegalus darbas, t.y. pažeidimas, kvalifikuotinas pagal ATPK 41³ str., yra trunkamasis pažeidimas, todėl nuobaudos skyrimo terminai pagal ATPK 35 str. 1 d. turi būti pradedami skaičiuoti nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos. Nuobaudos skyrimo terminas turi būti pratęsimas motyvuotu nutarimu.